

У віхоры медыйнай рэальнасці

Не прагартаць стужку навін — як не пачысціць зубы. Але наколькі гэта гігіенічна? За карыснай на першы погляд справой інфармавання — неверагодная рызыка патануць у брудзе неправяраных навінавых сенсацый, здагадак, версій. Абстрагавацца не ўяўляецца магчымым. Адаючыся жаданню быць дасведчаным і лавіць навінавую хвалю часу, зазіраем бесперапынна ў інтэрнэтныя зводкі — і пэцкаемся фэйкамі, трыгерамі. Гэта, згадзіцеся, далёка не гігіенічна. Як лавіраваць у неправяказальнай, бязлітаснай медыйнай рэальнасці? Якой крыніцы давяраць? У эпіцэнтры праблемы аказалася і бібліятэка. Ці гатова да выклікаў імклівага свету? Гэта не сыходзіць з парадку дня і абмеркавання ў прафесійных колах. Не абышлі праблему і на чарговым VI Форуме бібліятэкараў «Гуманітарна-асветніцкая дзейнасць бібліятэк у кантэксце агульначалавечых каштоўнасцей і беларускай дзяржаўнасці» ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Рэй — за Беларускай бібліятэчнай асацыяцыяй (ББА).

Курыраваць кантэнт

Сёння электронныя рэсурсы такая неверагодная колькасць, што лёгка ў іх захлынуцца. Таму неабходна выпрацаваць падыходы, каб спрашціць пошук правяранай інфармацыі, выказала думку Іна Юрык, старшыня Савета Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі, дырэктар Навуковай бібліятэкі Нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта. Таму не абысціся без стратэгічна важных паслуг у галіне сацыяльна значных і запатрабаваных на нацыянальным узроўні пытанняў, у тым ліку і медыйнай адукаванасці. Сапраўды, вялікая колькасць недакладнай інфармацыі, якую прадуцываюць зацікаўленыя бакі, абрынаецца магучым віхорам на розумы людзей. Гэты інфармацыйны віхор набірае моц бесперапынна, руйнуючы свядомасць. Як уратавацца? Знайсці аазіс інфармацыйнай цішыні — і схавацца? Ці магчыма гэта ў медыйнай рэальнасці? Як нядаўна адзначыў журналіст-міжнароднік Глеб Лаўроў, сёння мы маем справу з інфармацыйнай радыяцыяй, на чалавецтве выпрабавуюць медыйную ядзерную бомбу — такі эффект уздзеяння кантэнту. Баронячыся ад наплыву рознапалярых меркаванняў, няспынна супастаўляючы факты, процілеглыя погляды, пераадоляючы бар'еры свядомасці, сумнівы, даводзіцца шукаць выйсце з тупіка, калапсу, спароджанага інфармацыяй. Прыстанкам можа стаць бібліятэка, дзе дапамогуць адфільтраваць акіян навін і прадставіць аўтарытэтычныя доказы. Вось чаму на першы план выходзіць задача курыравання кантэнту.

— Бібліятэкі могуць закрываць патрэбу ў пашырэнні градуса інфармацыйнай адукаванасці, успрымання інфармацыі ў эпоху постпраўды і інтэрнэту, — лічыць дырэктар фундаментальнай бібліятэкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Уладзімір Кулажанка. — Калі выбудоўваць работу ў гэтым кірунку, мы будзем запатрабаваны і дзяржавай, і грамадствам.

— Адною з ідэй у нас было распрацаваць на дзяржаўным узроўні праграму медыяадукаванасці, — адзначае Іна Юрык. — Бібліятэкі любых тыпаў і відаў маглі б прапаноўваць свае паслугі, у тым ліку навучальным установам — вучыць кампетэнцыям, якія становяцца патрэбнымі ў сучасным свеце. Бо калі не ўмееш разбірацца ў інфармацыі і разумець, дзе праўда, рызыкуеш ашукацца.

Глобальны парадак дня

Цэнтрам прыцягнення для абмеркавання стратэгіі развіцця кніжніц, іх найбліжэйшай будучыні стаў XXV Усерасійскі бібліякангрэс, які нядаўна прайшоў у Петравадску. Да ўдзелу далучылася і старшыня савета ББА Іна Юрык. 22 кіраўнікі нацыянальных і міжнародных бібліятэчных асацыяцый гаварылі пра кірункі дзейнасці кніжніц, вылучаючы перыяды дакавідныя і посткавідныя. У працэсе падрыхтоўкі павольнай дыскусіі з кожным з кіраўнікоў выходзілі на сувязь арганізатары і выслухоўвалі прапановы, якія б увайшлі ў сусветныя ініцыятывы для выпрацоўкі агульнай стратэгіі развіцця бібліятэк. Тры асноўныя кірункі вызначылі прафесійныя вектары: дзейнасць бібліятэкі і мясцовых суполак, павышэнне кваліфікацыі і патрымкі сваёй суполкі, удзел кніжніц розных краін у глабальных праектах, якія рэалізуюцца ІФЛА ці іншымі міжнароднымі асацыяцыямі. На ўзбраенне ўзята канцэпцыя, якую прапанавала Ачасыяцыя новазеландскіх бібліятэк: нягледзячы на ўмовы, з якімі давялося сутыкнуцца ў перыяд пандэміі, кніжніцы ўсё роўна павінны працягваць заставацца адкрытымі прасторамамі. Калі ёсць неабходнасць, варта звяртацца па дапамогу да міжнародных дакументаў. У прыватнасці, нядаўна Расійская бібліятэчная асацыяцыя распрацавала

шэраг палажэнняў і рэкамендацый для бяспечных умоў у бібліятэках у перыяд пандэміі. Гэта датычыцца і кніг: як доўга іх пакідаць на каранцін?

— Мы за перыяд пандэмічных абмежаванняў выпрацавалі свае тэхналогіі ў гэтым кірунку, — расказвае Іна Юрык. — Хтосьці на каранцін кнігі пакідае на два дні, нехта — больш, але цяперашнія даследаванні гавораць, што дастаткова аднаго дня. А некаторыя спрабавалі апрацоўваць кнігі нават параачышчальнікам! Ды наўрад ці гэта мэтазгодна — дастаткова, каб кнігі, што былі ў карыстанні, адкладаліся на некаторы час.

Адаптацыя да сучаснасці вымагае ўключанасці ў сусветную карціну, увагі да тэхнічнага прагрэсу — усё каб укараняць і больш актыўна выкарыстоўваць новыя тэхналогіі. «Калі мы хочам аказаць карыстальніку сучасныя паслугі, то стратэгія «дагнаць» сёння не працуе. Мы павінны аперэджаць патрэбы і аказаць карыстальнікам самыя сучасныя паслугі — іначай яны будуць звяртацца да іншых інфармацыйных сэрвісаў і арганізацый, — пераканана Іна Юрык. — Таму важна развіваць анлайн-праграмы. Гэта было і да пандэміі, напрыклад, наша «Школа кампетэнтнага бібліятэкара». Цяпер ББА рэалізоўвае праект «Літаратура. Інклюзія. Бібліятэка». У перспектыве — стварыць анлайн-курс і выкарыстоўваць яго ў далейшым для іншых груп. І добра, калі вынікам праектаў будуць становіцца анлайн-курсы».

Адна з наспелых задач сёння — пошук кампетэнцый сучаснага бібліятэкара. Перагляд прафесійных здольнасцей і кола зацікаўленых неабходны. Калі спецыяліст не паспявае за часам, яго абганяць, як гэта ні сумна. Застаючыся ў мінулым, бібліятэкар губляе імідж,

Фота з сайту drimstime.com

а адпаведна, і запатрабаванасць. А хуткасная рэальнасць не дазваляе спыніцца ні на хвіліну. Калі звярнуцца да вопыту расійскіх калег, цікавай падаецца фортсайт-сесія «Бібліятэкар будучыні», у фокусе якой — новы бібліятэкар.

Без прабуксоўвання

Сучаснасць мяняе аблічча бібліятэкі, ставячы ў прырытэт іншыя рычагі для прасоўвання мэт, набыцця аўтарытэту. «Мы ў асноўным гаворым пра тое, што рыхтуем выстаўкі, фарміруем інфармацыйныя матэрыялы, але гэта крыху не тое, — мяркуе Іна Юрык. — Як прыклад — замежныя бібліятэкі, якія дэманструюць праекты, накіраваныя на рэалізацыю мэты, а не проста інфармацыйную падтрымку. Важна працягваць работу па прадстаўленасці беларускіх бібліятэк на карце ІФЛА. Не проста расказаць пра нашу сетку бібліятэк, а прадставіць адмысловыя праекты. Каб пра нас даведлася як мага больш людзей у міжнароднай супольнасці».

Там, дзе ёсць поспех, яго трэба максімальна пашыраць, сцвярджае Уладзімір Кулажанка: «Беларуская бібліятэчная асацыяцыя ў першую чаргу — гэта брэнд, які дазваляе надаваць тым або іншым ініцыятывам агульнарэспубліканскае і міжнароднае гучанне. Гэта парасонавая, у маім разуменні, структура, якая накрывае сабой бібліятэчную галіну і працуе з канкрэтнымі людзьмі па канкрэтных праектах. Мы не павінны цягнуць тое, што прабуксоўвае. Ёсць ініцыятыва, ёсць дасягненні — засяроджваем на гэтым увагу, і ідзе прарыв. Трэба паляпшаць якасць інфармацыйных каналаў, бо гэта ўздзейнічае на прэстыж. Можна выпрацаваць план, стратэгію па павышэнні прэстыжу прафесіі, выбудоўваць работу са СМІ і намагацца ўзняць планку нашай прафесіі. Бо сёння часта тыя, хто заканчвае ўніверсітэт культуры, збягаюць любым адміністратарам фітнес-цэнтра — абы не ў бібліятэку. Чаму? Здаецца, і там плацяць нямнога. Аказваецца, непрэстыжна. Патрэбны паспяховыя гісторыі, прыклады таго, як людзі рэалізавалі сябе ў бібліятэцы». Таксама варта выбудоўваць узаемадзеянне з органамі ўлады, звярнуў увагу Уладзімір Кулажанка: «Зараз ідзе падрыхтоўка змяненняў у Кодэкс аб культуры, і бібліятэчнай супольнасці трэба да

гэтага далучыцца, а яшчэ выпрацаваць нацыянальную стратэгію бібліятэк». У Расіі такая стратэгія прынята тэрмінам да 2035 года.

Для папулярнасці прафесіі цікава расказаць гісторыі тых людзей, якія сталі паспяховымі дзякуючы кнізе і чытанню, выказала прапанову дырэктар Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна Марына Рафеева: «Праблема чытання вострая і звязана з прэстыжам нашай прафесіі. Калі мы будзем папулярнаваць бібліятэкі праз людзей, не звязаных з нашай прафесіяй, то гэта будзе папулярнасць у тым ліку прафесіі. Як прыклад — наш праект «Чытаючыя і паспяховыя». Падобны можна арганізаваць на рэспубліканскім узроўні».

Водгук і ўвага СМІ

У Брэсцкай абласной бібліятэцы імя М. Горкага падчас пандэміі запусцілі праект «(Ня)кніжныя людзі», дзеліцца дырэктар гэтай установы Алена Стрыжэвіч: «Каля 80 чалавек, якія не маюць адносінаў да бібліятэк, прынялі ўдзел. Мы задавалі ім шмат розных пытанняў, здымалі ролікі. І на нашым YouTube-канале — больш за 5000 праглядаў! Такім чынам, сёння актыўна рэагуюць на ініцыятывы бібліятэкі. У нас ёсць спецыяльнае структурнае падраздзяленне, якое працуе на СМІ. Дык СМІ толькі і чакаюць ад нас руху: на сайце, у сацсетках — і тут жа прыходзіць, як толькі штосьці арганізоўваем». «Колькасць публікацый у СМІ ні аб чым не гаворыць — важней, які водгук, — парыруе Алена Даўгаполава, першы намеснік генеральнага дырэктара — дырэктар па абслугоўванні карыстальнікаў і ідэалогіі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. — У нас іншая праблема. Мы даўно пачалі змагацца з грамадскім меркаваннем «інтэрнэт — дрэнна, бібліятэкі — добра». Ці не сумна гэта? Калі мы рабілі ў НББ выстаўку «Фотамагія» прыкладнога мастацтва бібліятэкараў, мала таго, што пра яе пісалі ўсе, дык гэта ўсе чыталі, і ў нас натоўпы ішлі ў галерэю. Вось вам вобраз бібліятэкара. Гэта, прабачце, не цётка забітая, а творчая асоба. Таму можна да найбліжэйшага Дня бібліятэк зрабіць выстаўку «Я чытаю»: бібліятэкары дасылаюць фатаграфіі на гэтую тэму, але ідэя — кніга, чытанне. Аб праектах цікава гаварыць у нашых прафесійных колах, але чалавеку проста, які не працуе ў бібліятэчнай справе, цікава, што менавіта ён атрымлівае. Таму варта вярнуцца да ідэй папулярскіх праектаў, калі мы проста паказваем сябе (а не гаворым пра змест сваёй работы). Каб народ схямнуўся: «О, дык гэта бібліятэка!». І, дарэчы, «Бібліяноч» — адзін з прыкладаў. На самай справе, з тых, хто прыходзіць на «Бібліяноч», невялікая колькасць застаюцца нашымі чытачамі, але ў іх мяняецца меркаванне. Таму, калі ў новай выстаўцы бібліятэкары аб'яднаюцца з ідэяй «аўтары работ — самі бібліятэкары», гэта абавязкова прыцягне».

Прафесія бібліятэкара даўно абрасла стэрэатыпамі, і калі, як не сёння, іх разбураць? Бо для гэтага ёсць усе ўмовы, і электронныя тэхналогіі — першыя ў гэтым памочнікі.

— Калі гаварыць наконт водгукі, то найлепшыя мы атрымлівалі тады, калі ў сацсетках расказвалі пра саміх бібліятэкараў ці аб тым, што яны чытаюць, — адзначыла Надзея Шалыгіна, намеснік дырэктара па навуковай рабоце Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкі. — Бо адна справа — калі мы папулярнызем бібліятэку і робім штосьці для карыстальніка, іншая справа — не забываць пра сваіх калег. Часта мы сутыкаемся з тым, што ў нас бібліятэка для бібліятэкараў. Мы распрацоўваем праекты, але не ўмеем пра іх расказаць. Таму, калі прадстаўляем інфармацыю ў СМІ, трэба падаваць так, каб было цікава простым карыстальнікам.

Таму трэба вучыцца правільна прэзентаваць інфармацыю, пераканана Іна Юрык: «Не ў выглядзе справаздачы, а так, каб усе зразумелі, што гэта ўнікальна, і пабеглі глядзець. Я часта згадваю рэкламу: «Я не люблю кошак». — «Ты проста не ўмееш іх гатаваць». Гэта пра нас. Мы столькі ўсяго робім, але не ўмеем гэта правільна падаць. Хачу падзяліцца вопытам кніжніц сістэмы вышэйшай адукацыі. Мы біліся пяць гадоў, і сёння рэктары добра ведаюць: рэйтынгі і бібліятэка ходзяць побач, бо рэйтынгі — адна з асноўных задач, якая праходзіць ва ўсіх дзяржпраграмах (павышэнне пазіцый універсітэта ў рэйтынгі). Кожны рэктар ведае: для таго каб быць у рэйтынгі, трэба, каб меўся рэпазіторый. Менавіта таму ў нас на сёння 51 ВНУ, і ўжо 37 рэпазіторыяў. Трэба сваё кіраўніцтва пасадзіць на іголку бібліятэкі. Бо падтрымка публікацыйнай дзейнасці — паслуга, па якую ідуць менавіта ў кніжніцу. З гэтым ніхто іншы не дапаможа. Трэба прыдумаць такое, каб грамадства зразумела: толькі бібліятэка гэта можа рабіць — ніхто іншы, ніякая іншая інстытуцыя».

Сапраўды, заняць сваю нішу ў новай рэальнасці — неабходнасць першачарговая. Інфармацыйная эра трымае ў тонусе кожную хвіліну, часам як заложнікаў, раздзімаючы новыя віхоры. Але ці не гэта робіць нас мацнейшымі і вымушае ўдасканальвацца?

Наталія СВЯТЛОВА